
МЕТОДИКА НАСТАВЕ

МИОНА С. ИЛИЋ¹

Универзитет у Новом Саду
Педагошки факултет у Сомбору

ПРЕГЛЕДНИ ЧЛАНАК

UDK: 78:37.013 Васиљевић З.
37.016:78]:373.3.046-021.64

BIBLID: 0353-7129, 27(2022)1, p.69-83

ЗНАЧАЈ МУЗИЧКО-ПЕДАГОШКОГ РАДА ЗОРИСЛАВЕ М. ВАСИЉЕВИЋ ЗА НАСТАВУ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ У МЛАЂИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Резиме: Зорислава М. Васиљевић (1932–2009) посветила је свој професионални пут уочавању недостатака, потрази за адекватним научним потврдама и решењима, као и примереним поступцима у раду на музичком описмењавању у Србији. На том путу, следила је мисао свог оца Миодрaга А. Васиљевића (1903–1963) коју је унапредила и допунила важним сегментима других метода, формирајући тако јединствену *Комбиновану функционалну методу*. У овом раду посветили смо пажњу животном путу Зориславе Васиљевић, *Комбинованој функционалној методи* кроз приказ њене примене у области мелодике и наставе ритма, као и утицају рада Зориславе Васиљевић на програм наставе музичке културе од првог до четвртог разреда основне школе. У жељи да говоримо о значају њеног музичко-педагошког рада за наставу музичке културе у млађим разредима основне школе, као незаобилазни сегмент рада била је и уџбеничка литература у коју је професорка Зорислава Васиљевић уложила велики труд, при чему смо посебну пажњу посветили и јединственој публикацији – *Музички буквар*.

Кључне речи: *Комбинована функционална метода*, музичка писменост, *Музички буквар*, методика.

Увод

Полазиште сваке музичке наставе су основе музичке писмености (Vasiljević, 2006) и веома је важно на који начин се приступа њеној поставци приликом првих сусрета детета са музиком. Најпре, да би се припремили услови за рад на музичком описмењавању, дечје окружење и бројне ситуације у којима се дете нађе током свакодневних активности требало би да буду испуњени музиком. Тако и када је музика саставни део школе, она је и саставни део дечјег искуства,

---

1 miona.ilic@pef.uns.ac.rs

те у њој тада постоје и могућности да деца поделе љубав коју осећају према музици (Илић, 2020). Уочавајући управо недостатак певања, свој „рат за српску музичку писменост“ започела је проф. др Зорислава Васиљевић, настављајући мисију свог оца Миодрага А. Васиљевића и унапређујући је у складу са новим сазнањима и искуствима које је стекла током живота. Осветливши важне сегменте у области методике наставе музичке културе, Зорислава Васиљевић је оставила иза себе јединствену *Комбиновану функционалну методу* и богату уџбеничку литературу, што нам омогућава да имамо јасан пут приликом музичког описмењавања као једног од главних циљева током музичког школовања. Управо та чињеница нас је подстакла да се осврнемо и укажемо на значај музичко-педагошког рада Зориславе Васиљевић када је у питању настава музичке културе у млађим разредима основне школе и да кроз прегледни рад сачинимо осврт на најважније чињенице које су допринеле резултатима њеног стручног рада.

БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ ЗОРИСЛАВЕ М. ВАСИЉЕВИЋ

Зорислава М. Васиљевић (1932–2009) докторирала је из области музикологије (1986. године), односно историје музичке педагогије, са темом *Проблеми музичке културе и образовања у Србији – од Миловука до Мокрањца* (Васиљевић, 1996). Ауторка је приступила раду у жељи да открије како се у нашем народу раније постављала музичка писменост, уколико се зна да наша музичка баштина нема ни приближно исте тоналне основе какве су присутне у класичној музици, при чему ју је истраживање одвело много даље (Drobni, 2010). Дисертација обилује значајним подацима везаним за историју музичке писмености, а њоме је указала и на многе важне чињенице везане за музичко школство у Србији, почетке музичке наставе, пружила осврт на инструктивну литературу и дала увид у до тада непознату грађу из поменутог области (Бранковић и Нађ, 2020). Током живота радила је као наставник солфеђа, клавира, теорије музике и музичког фолклора, али и као предавач на Музичкој академији у Београду (данашњи Факултет музичке уметности у Београду). Бирана је потом у звање доцента, ванредног професора, а 1986. године изабрана је и у звање редовног професора (Дробни, 2020). Објавила је већи број књига из области солфеђа, студију *Теорија ритма*, као и више списа из музичког фолклора. Одржала је бројна предавања и семинаре у земљи и у иностранству из области музичке педагогије и етномузикологије (Васиљевић, 1996). Збирку народних песама *Српско музичко благо* објавила је 1996. године и у оквиру ње садржане су песме истакнутих српских мелографа (Бранковић и Нађ, 2020). Зорислава Васиљевић, као приређивач овог дела, истакла је да је ова књига намењена, између осталог, васпитавању најмлађих у основним школама, како би се одбацио усађен отпор према српској народној песми (Васиљевић, 1996). Значајним за рад и промишљање сматрала је и истраживање историјског тока музичке наставе у основним школама, те је 1997. године напи-

сала чланак „Музичка настава у основној школи некад и сад – историјски осврт“, који је објављен у часопису *Настава и васпитање*. У њему је садржан пресек значајних промена програмских садржаја наставе и промене назива предмета, методички ставови проф. Милоја Милојевића (1884–1946) и проф. Миодрага А. Васиљевића (1903–1963), а ауторка износи и основну проблематику наставе музике увидевши да се све мање пева, а наставне области проширују (Бранковић и Нађ, 2020). Од изузетног значаја је и њен велики допринос који је пружила учешћем у реализацији уџбеника за *Музичку културу* и *Музичко васпитање* за учитеље (Дробни, 2020). Проширивањем сазнања објављених у дисертацији, Зорислава Васиљевић је 2000. године објавила *Рат за српску музичку писменост – Од Миловука до Мокрањца* уносећи у њу и своје ставове о српској музичкој традицији и фолклорном наслеђу, као и нове чињенице везане за почетке музичког школовања у Србији (Бранковић и Нађ, 2020).

КОМБИНОВАНА ФУНКЦИОНАЛНА МЕТОДА ЗОРИСЛАВЕ ВАСИЉЕВИЋ

Традиционалне наставне методе на часовима предмета *Музичка култура* заснивају се на структури модела дисциплине програма који подучава елементима музике, усвајању појмова из музичке историје, музичке теорије и музичке литературе кроз примену у свирању или певању. Ово нас води до ученика који сам као правилно информисан и музички образован добровољно слуша и изводи музику. Овакво учење засновано је на искуству и није предуслов (Јеремић, 2020). *Комбинована функционална метода* Зориславе Васиљевић у својој основи ослања се на *Функционалну методу* Миодрага А. Васиљевића, при чему је у фокусу постављање тонова преко тонских функција, путем песама модела (Vasiljević, 2006). Ауторка је музичком писменошћу почела да се бави још шездесетих година прошлог века, када је започела рад на прикупљању инструктивне музичке литературе за наставу нотног певања (Бранковић и Нађ, 2020). Најпре је припремала терен за изградњу сопственог система, те се први обриси, постављени задаци, садржаји, смернице, састав, пратећи материјали и приказ синтезе метода могу пронаћи у њеном рукопису још из 1975. године под називом *Од нотног певања до модерне наставе солфеђа*, док *Комбинована функционална метода* званично датира тек од 1978, када је премијерно објављена у првом уџбенику за методику наставе солфеђа (Хрпка Вешковац, 2020).

Комбинована функционална метода представља спој више праваца који не потиру један други (Vasiljević, 2006). Зорислава Васиљевић је и изабрала овакав назив методе како би предочила све чиниоце који су учествовали у њеном формирању (Хрпка Вешковац, 2020). Она је прихватила елементе следећих метода:

- *Функционална метода* Миодрага А. Васиљевића: По овој методи, према речима Зориславе Васиљевић (2006) задржано је фиксирање тон-

ских функција основних тонова преко модела, опажање ритма и метра преко тактирања, коришћење модалних народних мелодија током целог музичког школовања. Управо из народног музичког израза и начина на који тонове користе народни певачи потекле су мисли и проучавања Миодрага А. Васиљевића, што је потом Зорислава Васиљевић разумела и прихватила, одржавајући баланс између западноевропске и народне тоналности (Милетић, 2020). Зорислава Васиљевић је сматрала да српском музичком образовању треба приступити као и раду на српској књижевности, односно матерњем језику (Бранковић и Нађ, 2020). Препознати, сачувати, али уз то и унапредити, систематизовати и актуелизовати музичко-педагошко наслеђе Миодрага А. Васиљевића није био једноставан, али је свакако био веома успешан подухват Зориславе Васиљевић (Милетић, 2020).

- *Функционална метода* Ели Башић: Из ове методе преузето је да тонична квинта буде носилац интонације једног тоналног центра, као и улога импровизације коју она има у музичком и психофизичком развоју младих.
- *Романска школа* (Француска): Овом методом се истиче као веома важно поставка апсолутног именована тонских висина солмизацијом, са задржавањем абецеде за теорију музике. Такође, романска школа развија осетљивост за опажање апсолутних висина, хармонских основа за постављање модулација (ABC Musical), и класификује класичне равномерне ритмове и њихове поставке према потезима руку при тактирању. Примена старих кључева за развијање технике транспонована, као и равномерно читање и парлато, подједнако су обухваћени овом методом.
- *Бугарска школа*: Карактеристике ове методе су успостављање система стабилизације дијатонских тонова као основе за савлађивање алтерација. Такође, заступљени су и елементи методе Трендафила Миланова за рад са децом предшколског узраста (Vasiljević, 2006).

Важну карактеристику *Комбиноване функционалне методе* истиче и сама ауторка говорећи да је сталним надограђивањем избегнуто „херметичко затварање методе, тако да се развија отворени систем музичког образовања, који дозвољава постојање индивидуализације наставног процеса и усавршавање наставних поступака“ (Vasiljević, 2006, str. 38). Такође, пре него што је приступила било којој промени у методском поступку, Зорислава Васиљевић је прикупљала литературу и програме разних земаља да би употпунила и проширила своја знања о овој педагошкој дисциплини (Хрпка Вешковац, 2020), те тако уз наведене елементе који чине састав *Комбиноване функционалне методе*, ауторка истиче и одређену страну литературу као допуну методских поставки (Vasiljević, 2006).

Оно што посебно карактерише рад Зориславе Васиљевић када је у питању настава музике јесте смер наставе. Већ у почетним корацима, приликом усвајања првих параметара, појава и правила музике, сви садржаји се изводе и тумаче на основу раније стечених звучних утисака и поставки, што доводи до следећег смера наставе: *звук – нотна слика – тумачење*. Само на тај начин се могу обезбедити трајне звучне представе и трајно усвајање звука (Каран, 2020). У књизи *Рат за српску музичку писменост* Зорислава Васиљевић истакла је јасне тенденције које су музичко образовање водиле супротним смером, јер се педагогија окренула уском музичком професионализму. Германски смер наставе са доминацијом апстрактне теорије, који је већином прошлог века доминирао у настави музике, није могао да оспособи учитеље за рад који би резултирао развијенијом музичком културом и сређеним музичким приликама у Србији (Васиљевић, 2000). Управо из тог разлога, смер наставе који се креће од звука ка тумачењу може бити једини исправан пут да би се тонске висине и њихова даља уградња у општу семантику музичке целине заиста формирали у свести ученика у нешто разумљиво, прихватљиво и корисно за решавање нових музичких целина које треба декодирати (Милетић и Стошић, 2016).

Као што је претходно напоменуто, саставни део *Комбиноване функционалне методе* чини и употреба народне песме и примена њене мултифункционалности. Схватајући је као одраз српске народне културе, њеног континуитета и аутентичности, Зорислава Васиљевић јој је пружала велики простор у раду, за решавање наставних елемената из области мелодике и ритма, али сматрала ју је такође изузетно корисном и у раду на вишегласном певању приликом почетног музичког описмењавања (Бранковић, 2020). Матерња песма представља музички језик одређене средине и она треба да буде полазиште у звучном фондусу који припрема сваки проблем који се решава путем звука (Дробни, 2008). „Моделима и другим песмама на народним основама враћа се кроз наставу музичке писмености дуг према народној традицији и дају прве основе за схватање наше музичке традиције“ (Vasiljević, 2006, str. 78). Нажалост, постоје истраживања која нам показују да се песма не користи довољно у функцији очувања народне традиције и да већина ученика не зна да наведе народну песму свог краја (Stošić, 2008). Управо из тог разлога је од великог значаја да објаснимо важност и могућности које пружа употреба народне песме кроз различите сегменте наставе музичке културе у млађем школском узрасту, а које је заступала Зорислава Васиљевић.

МЕЛОДИКА У КОМБИНОВАНОЈ ФУНКЦИОНАЛНОЈ МЕТОДИ

Једну од најважнијих карактеристика *Комбиноване функционалне методе* представља рад на песмама моделима ради поставке основних тонских висина, при чему се на тај начин поштује претпостављени смер наставе (Vasiljević, 2006). Слојевите карактеристике једног народа могу се препознати из матерње мелодије

јер су оне, опстајањем кроз вишевековни период, прошле кроз најрелевантнији критеријум и задржале у себи универзалност, али и националну специфичност. Из тог разлога се с правом сматра да је музичку писменост најприродније поставити на сопственој матерњој мелодији (Милетић, 2020). Миодраг А. Васиљевић осмислио је моделе, народне напеве и прилагодио је њихове иницијалисе слоговима солмизације, јер је почетак песме са текстом носилац памћења и тиме је омогућено музичко описмењавање на основама традиционалне музике, а не на дурско-молским клишеима (Vasiljević, 2006). Важно је истаћи да *Комбинована функционална метода* претпоставља учење и певање песама-модела, али потом и издвајање иницијалиса – певање почетног тона, при чему бојење почетног тона представља чулно сазнање засновано на опажању. Потом се претпоставља и певање наменских песама, издвајање њиховог иницијалиса и поређење с почетним тоновима песама-модела и на основу тога одређивање боје њиховог почетног тона, што представља мисаону операцију у којој се овладава музичким вештинама и знањима (Стојановић, 2020). Већ се током прве етапе поставке музичке писмености планира стварање представа и звучних наслага које подразумевају учење што већег броја песама, зближавање с мелодијским идиомом типичним за нашу културу и усмеравање научног фонда песама ка стварању звучних наслага (Милетић, 2018). Звучне насlage се у сазнајном апарату ученика стварају процесом асимилације разноврсног тонског материјала од случајног, ненамерног ка организованом, наменском до систематизованом (Stojanović, 2001). Дакле, целокупно музичко искуство које су ученици стекли правилним радом у настави музичке културе у прва два разреда, у трећем разреду треба, кроз продуктивну асоцијативност, довести до схватања музичког писма и повезати га са звуком (Милетић, Стошић, 2016), што подржава и наставни програм из 2017. и 2018. године за први и други разред, који прописују исходе учења који су усмерени на постављање звука, док у трећем разреду наставни програм из 2019. године прописује да отпочне повезивање звука са нотном сликом (Стојановић, 2020). Само преко познатог звука се може поставити музичка писменост (Васиљевић и др., 2004).

Да би песма имала утицај и на афективни развој ученика, истиче се значај рада на изражајном певању, певању у складу са карактером и уз поштовање изражајних елемената песме, а Симић (2020) истиче да су посебно погодне песме за остварење овог задатка песме Зориславе Васиљевић које имају изражену промену динамике и/или темпа. „Важно је инсистирати да дете са извођења појединачних тонова шири фокус на логичку музичку целину, са обраћањем пажње на динамичке и артикулационе знаке које мелодији дају смисао, чиме их водимо ка једном од најзначајнијих задатака у интерпретацији, а у синергији и са будућим деловањем на развој музичког мишљења“ (Милетић и Стошић, 2016, стр. 276). Томе се додаје и да је сваки садржај неопходно понављати и увежбавати са увек вишим степеном интерпретативних захтева (Васиљевић и др., 2004).

Увидевши у неким сегментима недостатак разноврсних народних песама којима могу да се остварују задаци наставе музичке писмености на народним основама, Зорислава Васиљевић започиње и свој композиторски опус чији резултат јесу песме посвећене деци, које нису народне, али су писане са тежњом да обухвате елементе матерњег музичког језика (Симић, 2020). Милетић и Стошић (2016) истичу да теоријске поставке из области методике наставе музичке културе које је трасирала Зорислава Васиљевић јасно заступају став и да сав одабрани музички материјал треба да буде у сагласности са амбитусом гласа одређеног узраста, што касније служи и као темељ за постављање музичке писмености.

НАСТАВА РИТМА У КОМБИНОВАНОЈ ФУНКЦИОНАЛНОЈ МЕТОДИ

Важан аспект музичког описмењавања је и настава ритма, те је значајно истаћи да се у оквиру *Комбиноване функционалне методе* ритмичко образовање креће паралелно са тонским (Vasiljević, 2006; Симић, 2020; Стојановић, 1996). Не одвајајући ритам од мелодике, третирајући их као линеарне, уско повезане елементе који изоловани не би имали смисла ни оправдања, ауторка ове методе поставља основе за развој ритмичке писмености као сложеног задатка у процесу музичког описмењавања (Цветковић Црвеница, 2020). Зорислава Васиљевић (2006) истиче да ритам наших народних мелодија израста из говорних елемената, а све што од ритма немамо у нашем народном певању, позајмићемо из народне мелодике других земаља. Од кључне важности за ову област била је и поставка тактирања у студији народног ритма Миодрага А. Васиљевића, схватање начина и функције удара код народних ударачких инструмената, које је повезао са покретом, а покрет са тактирањем и све то артикулисао у наставни процес, а потом тумачење, интерпретација, надоградња и операционализација у раду Зориславе Васиљевић (Милетић, 2020). Ауторка методе истиче да ритмичке способности пратимо од констатације постојања ритмичке пулсације ка развоју и степеновању ритмичких способности, а оне које пратимо до млађег школског узраста су: способност одржавања равномерног пулса и способност груписања удара, способност адаптације према датом темпу, способност за опажање и извођење различитих ритмичких врста и способност за агогичко нијансирање (Vasiljević, 2006). Током прве етапе поставке музичке писмености планира се учење бројалица уз кораке и ритмичку пратњу, као и учење једноставних корака народне игре уз песме (Милетић, 2018).

Настава ритма одвија се кроз неколико дисциплина и свака нова методска јединица треба да пролази кроз фазу поставке, утврђивања и повезивања са следећом методском јединицом (Vasiljević, 2006). Стојановић (2020) истиче да актуелни наставни програми за музичку културу наглашавају исход који каже да ће ученик бити у стању да повеже ритам с графичким приказом, а такође, говори се и о „развијању ритмичких способности“ што је велики искорак у односу на

дотадашње формулације „развијања осећаја за ритам и мелодију“, „осећања за ритам и мелодију“ и сл. Зорислава Васиљевић је истицала да се урођени ритмички недостаци могу констатовати и кориговати до извесног степена и да само мали број деце има недостатке који се васпитањем и школовањем не могу развијати (Vasiljević, 2006), те тако можемо истаћи да је ово подручје изузетно погодно за рад са децом најразличитијих степена развијености музичких способности.

УТИЦАЈ РАДА ЗОРИСЛАВЕ ВАСИЉЕВИЋ НА ПРОГРАМ НАСТАВЕ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Окоснице *Комбиноване функционалне методе* Зориславе Васиљевић – певање модела и наменских песама као звучне припреме за поставку музичке писмености, о чијем значају је још Миодраг А. Васиљевић говорио крајем 50-их година прошлог века, се први пут помињу у циклусу програма из 2004 године, а свој прави смисао добијају тек у реформисаном, тренутно актуелном програму из 2017, 2018. и 2019. године (Стојановић, 2020). Важно је истаћи и да исту путању у настави музичке културе прати и *Правилник о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања* (SGRS – PG, 2019).

У програму наставе музичке културе за основношколско образовање један од обавезних садржаја учења је музичко описмењавање, које је импликацијом методичких идеја Зориславе Васиљевић у актуелном реформисаном наставном програму за предмет *Музичка култура* добило потпуно други правац (Стојановић, 2020). На нивоу млађег узраста основне школе, мисли се на достизање основне музичке писмености – стицања вештине елементарног певања из нотног текста који одговара периоду стицања вештине основног читања у области наставе језика (Stojanović, 2001). Такође, препоручује се развој гласовних и ритмичких способности кроз активности певања, свирања, покрета (Стојановић, 2020). Милетић и Стошић (2016) истичу да повезивање „слике“ и звука мора тећи у оба смера – активацијом аудитивно-визуелног когнитивног апарата код усмене репродукције као и активацијом истог тог апарата код писмене репродукције саслушаног, те је добро напоменути да програм сада претпоставља и записивање музичких диктата једноставне фактуре као важан део наставе основног музичког описмењавања. Такође, по први пут се у наставном програму из 2017. године за предмет *Музичка култура* истиче да се почетни тонови песама-модела и наменских песама повезују за боје, чији је избор утврђен, као и поставка звучног фонда који ће се касније, преко графичког представљања повезати са нотном сликом (Стојановић, 2020). Ученик упознаје музику слушањем а затим певањем песама модела и стиче основна знања из теорије музике. „Упознаје спољни слој теоретских знања и унутрашњи слој музике што омогућава посматрање и вредновање уметничког дела у целини. Метода репродуковања, интерпретације и анализе наставних садржаја музику представља као збир звучних стимуланаса, тонова, хармоније, ритмичких форми које делују на емоције. Када се знање об-

ликује оваквим приступом оно је свесно, засновано на доживљају, емоцијама и квалитету“ (Јеремић, 2020, стр. 14).

УЦБЕНИЧКА ЛИТЕРАТУРА

Значај који је Зорислава Васиљевић пружила српској музичкој настави у великој мери огледа се и кроз њену богату литературу која укључује објављене уџбенике, књиге, збирке, чланке и осталу музичко-педагошку стручну и научну грађу (Бранковић и Нађ, 2020). У својим публикацијама стручно, јасно, систематично и прегледно објашњава своје принципе за које сматра да су неопходни како би настава музике била успешна (Марковић, 2020). Поред изузетног доприноса Зориславе Васиљевић за методичку литературу наставе солфеџа, она је велики допринос пружила и за методичку литературу музичке културе за основне школе. Садржаје и начине презентације материје неопходне за музичко описмењавање усмерила је ка универзалном концепту и 2006. године објавила уџбеник под називом *Методика музичке писмености* (Хрпка Вешковац, 2020). У том уџбенику намењеном студентима Учитељског факултета, као и Факултета музичке уметности, Зорислава Васиљевић је детаљно исказала своја промишљања и методички приступ почетном музичком описмењавању (Бранковић и Нађ, 2020). Како сама ауторка наводи у предговору, циљ јој је био да омогући студентима правилан приступ музичком описмењавању на традиционалним основама нашег музичког наслеђа, да опише звучне поставке и упуте млађе у могућности даљег ширења знања и умења (Vasiljević, 2006). У својој *Методизи музичке писмености* Зорислава Васиљевић пружа адекватне смернице за методичке приступе проблематици коју обрађује.

Сва настојања у борби за музичку писменост резултат су љубави Зориславе Васиљевић према свом позиву и у тој жељи да ученицима и студентима прене-се своја знања и искуства подстакла су је на писање и објављивање великог броја уџбеничке литературе (Бранковић и Нађ, 2020), знајући добро да је уџбеник веома важно средство у музичком развоју ученика и да је он методички алат у раду учитеља (Стошић, 2016). Још 1991. године Зорислава Васиљевић објављује *Музички буквар* који је наменила деци раног школског узраста, а 1995. године објављује уџбеник за децу југословенских грађана у иностранству под називом *Музика*, а у сарадњи са колегиницом Надеждом Вукомановић и *Музика* за 1, 2, 3. и 4, 5, 6, 7, 8. разред основне школе, такође за децу југословенских грађана у иностранству. *Музичка радионица*, као приручник за предмет *Музичка култура* у првом и другом разреду основне школе издаје 2000. године у коауторству са Горданом Стојановић и Татјаном Дробни. Такође у сарадњи са Горданом Стојановић, а овај пут и Десанком Тракиловић 2001. године објављује низ уџбеника за предмет *Музичка култура* од другог до деветог разреда у издаваштву Завода за уџбенике и наставна средства Источног Сарајева. Стојановић и Васиљевић током периода од 2004–2007. објављују уџбенике за предмет *Музичка култура* од

другог до четвртог разреда, при чему им се за уџбеник првог разреда придружује и Татјана Дробни 2005. године. Сви ови уџбеници издати су од стране Завода за уџбенике и наставна средства у Београду (Дробни, 2020).

МУЗИЧКИ БУКВАР

Публикација *Музички буквар*, намењена почетној настави музике, објављена је 1991. године, а своје друго издање добија 2003. године и јединствени је пример такве публикације на нашим просторима (Марковић, 2020). Књига прати смер наставе: *звук – слика – тумачење* и пружа одговор на питање како досегнути циљеве музичке образованости у реализацији максиме *Певај како је написано и пиши као што чујеш* (Vasiljević, 2006). Заснована на темељима *Функционалне методе* на народним основама Миодрага А. Васиљевића и обогаћена јединственим приступом који подразумева боје као асоцијације за основне тонске висине, *Музички буквар* је публикација која на посебан начин комуницира са онима који желе да уче и који подучавају (Марковић, 2020). Ослобођен стега наставних програма и наметања метода, *Музички буквар* приближава методички пут ка музичкој писмености и деци и одраслима (Vasiljević, 2006), а управо ова карактеристика пружа *Музичком буквару* слободу у структури, и као такав, *Музички буквар* прати концепцијски систем који систематично води дете у свет нотног певања и креативног стварања. Зорислава Васиљевић није занемаривала аспекте дечјег развоја у ком стваралаштво има примат, при чему су у музици коју уче на овакав начин, најпре кроз импровизације по слуху, а касније и из нотног текста, ослобођени страха од грешке. Ауторка истиче већ на првим странама, кроз јасне инструкције, шта све у књизи чини музику (певање, свирање, слушање), а шта припада нотном писму и музичкој ортографији (Vasiljević, 2006). Поставка тонских висина почиње народним трихордом који се постепено проширује према тоновима који чине основну дурску лествицу, а потом се, по узору на *Функционалну методу* Ели Башић, фиксира тонична квинта која води ка развоју дур-мол система (Марковић, 2020).

И музичка садржина *Музичког буквара* темељи се на великом броју народних песама и песама модела (Бранковић и Нађ, 2020). Ауторка то објашњава као припрему за прихватање класичних оквира дурске лествице, при чему се придржавамо једног од дидактичких принципа – „од познатог ка непознатом“ и на тај начин се поштује основа традиционалне музике, врши надоградња за прихватање уметничке музике и развија музичка писменост (Vasiljević, 2006). *Музички буквар* краше и песме Зориславе Васиљевић, компоноване у духу народних песама и као такве оне првенствено имају методички значај, јер су писане као допуна народним песмама у оквирима методичког система који нам ауторка нуди (Симић, 2020). У певању се полази од песама чија се мелодија састоји од два тона, да би се на крају дошло до певања песама са транспозицијом (Марковић, 2020).

Уз сјајне илустрације Татјане Дробни, која зна, воли и разуме музику, сачињена је књига радости, музичке забаве и поуке (Vasiljević, 2006). Учење музике се великим делом одвија уз помоћ дидактичких илустрација с циљем да се музичка писменост приближи свима које то интересује (Марковић, 2020). Песме су представљене на начин да се тонске висине повезују са одговарајућом бојом, а трајања тонова са величином неког облика (круга, коцке...) (Стојановић, 2020). Ауторка објашњава увођење у тонска трајања симболима, како се не би бавили оптерећивањем математичким тумачењем нотних вредности, док се за то не стекну услови (Vasiljević, 2006). Кроз *Музички буквар* обухваћени су сви елементи почетног музичког описмењавања и он се темељи на повезивању игре са певањем песама и њиховог карактеристичног визуелног представљања у циљу савладавања одређених педагошких задатака из области мелодике, ритма и теорије музике (Бранковић и Нађ, 2020).

Специфичан је приступ ауторке која сматра да део наставе мора бити посвећен активном и аналитичком слушању музике, те је при томе пажљиво одабран велики број композиција, уметнички илустрованих уз адекватне описе који треба да допуне схватање и развијање интересовања за уметничку музику (Марковић, 2020). Ауторка *Музичког буквара* предлаже да у раду са децом код које су мање изражене музичке способности у основним школама предност има свирање на дечјим инструментима у односу на певање (Васиљевић, 2003). У томе истиче и важност стварања навике свирања металофона код деце, као поузданог извора тачне интонације (Стојановић, 2020), чије боје плочица су тачно одређене (Васиљевић, 2003).

Ради потпунијег и јаснијег разумевања методичког концепта *Музичког буквара*, ауторка је на крају књиге написала текст намењен наставницима који обухвата неопходна тумачења и објашњења (Марковић, 2020). Употреба *Музичког буквара* била је једна од важних карика за имплементацију *Комбиноване функционалне методе* у Републици Српској. Поставка тонова помоћу модела, карактеристичан смер наставе, поставка ритмичких фигура и мелодијских кретања и скокова помоћу мелодијско-ритмичких клишеа и тактирање само су неки од елемената које је *Музички буквар* пратио у настави музичке културе (Павловић, 2020).

ЗАКЉУЧАК

Несумњив је значај и траг који је Зорислава Васиљевић оставила након много година које је уложила у рад на побољшању музичког образовања у свим сегментима наставе, а како Милетић (2020) истиче, њен музичко-педагошки рад и сви облици у којима се он манифестује јесу базична дидактичко-методичка апаратура националне школе музичке писмености. Зорислава Васиљевић с правом је сматрала да је основни циљ у настави музичке културе тежња ка развијању интересовања ученика за бављење музиком, развијању музичких способности,

естетских осећања, моторике и музикалности. Она је својим радовима исказивала љубав и бригу за решавање проблема наставе музике у основним школама и кроз њих је подстицала друге на размишљање и нудила потенцијална решења. Један од таквих проблема који је током свог рада учила јесте мањак певања, посебно српских песама. Подстицање веће заступљености рада на њима у свим сегментима наставе свакако је умногоме допринело како решавању овог проблема, тако и неговању националног и културног идентитета (Бранковић и Нађ, 2020). Зорислава Васиљевић је своје животно дело оставила генерацијама пре свега у области музичке педагогије и музичке писмености (Каран, 2020), али не треба заборавити ни значај композиторског опуса Зориславе Васиљевић који представља вредан извор садржаја и наставних материјала музичке културе. Управо те песме, иако нису народне, када остварују наставне функције музичке културе, омогућавају ученицима наставу музичке писмености на српским народним тоналним основама (Симић, 2020), што треба да буде тенденција и основ за квалитетну наставу музике у Србији. У домену примене музичко-педагошких мисли Зориславе Васиљевић, радује нас запажен помак у наставним програмима који прате смер наставе од звука ка нотној слици кроз јасно дефинисане исходе, садржаје и упутства која се односе на поставку звука (Стојановић, 2020). Конституисањем таквих програма наставе дата је јасна назнака да је рад Зориславе Васиљевић препознат и уважен од стране учитеља, методичара наставе музичке културе, као и музичких педагога.

Једно од најважнијих завештања Зориславе Васиљевић јесте њен апел да се методички пут који је скројила прихвати као отворени систем осмишљен да дозволи надоградњу (Хрпка Вешковац, 2020), јер тежња следбеника рада Зориславе Васиљевић и јесте стварање јединствене методе рада на подручју Републике Српске и Републике Србије и формирање националне школе на темељима *Комбиноване функционалне методе* (Павловић, 2020). Следећи ту намеру, дате су јасне индикације да *Комбинована функционална метода* испуњава све услове како би се могла сматрати званичном методом наставе музичке писмености у Србији, јер има своје порекло, ауторство, историју развоја, континуитет, следбенике, публикације које пружају верификацију методе, те је предлошен и сам назив – „Васиљевић метода“ (Милетић, 2020). Кроз овај рад, желели смо да укажемо конкретно на значај њеног музичко-педагошког рада када је у питању настава музичке културе у млађим разредима основне школе и надамо се да смо у тим настојањима макар делимично успели. Велико је дело које је оставила иза себе, те овај рад може бити од користи свима који желе ближе да упознају сегменте деловања Зориславе Васиљевић када је у питању рад у оквиру наставе музике у основним школама.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Бранковић, А. (2020). Методички приступ раду на вишегласном певању у почетном музичком описмењавању др Зориславе М. Васиљевић са аспекта употребе српских народних песама. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 113-132). Београд: Факултет музичке уметности.
- Бранковић, А. и Нађ, Т. (2020). Љубав, битке и рат за српску музичку писменост Зориславе М. Васиљевић. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 133-147). Београд: Факултет музичке уметности.
- Васиљевић, З. (1996). *Српско музичко благо: цветник српских народних песама*. Београд: Просвета.
- Васиљевић, З. (2000). *Рат за српску музичку писменост – Од Миловука до Мокрањца*. Београд: Просвета.
- Васиљевић, З. (2003). *Музички буквар*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Васиљевић, З., Стојановић, Г. и Дробни, Т. (2004). *Музичка радионица – Водич за наставнике и ученике у првом и другом разреду основне школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Дробни, И. (2008). *Методичке основе вокално-инструменталне наставе*. Београд: Завод за уџбенике.
- Дробни, И. (2020). Биографија и библиографија др Зориславе М. Васиљевић. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 349-359). Београд: Факултет музичке уметности.
- Илић, М. (2020). Заступљеност и значај хорова млађих разреда у основним школама Србије. *Норма*, 25(1), 93-108.
- Јеремић, Б. (2020). *Од певања до музичке културе. Методика наставе музичке културе - Извођење музике певањем песама по слуху. Практикум, 2*. допуњено издање. Сомбор: Педагошки факултет.
- Каран, Г. (2020). Теоријски и практични наратив Зориславе М. Васиљевић. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 39-57). Београд: Факултет музичке уметности.
- Каран, М. (2020). Масмедијски дискурс Зориславе М. Васиљевић – in memoriam. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 193-202). Београд: Факултет музичке уметности.
- Марковић, В. (2020). Зорислава М. Васиљевић и примјена синестезије у почетној настави солфеџа. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 203-216). Београд: Факултет музичке уметности.
- Милетић, А. и Стошић, А. (2016). Песма као вишенаменско наставно средство у развоју музичких способности при увођењу ученика у елементарно музичко образовање. У М. Ристић и А. Вујовић (Ур.), *Дидактичко-методички приступ и стратегије – подршка учењу и развоју деце* (стр. 269–283). Београд: Учитељски факултет.

- Милетић, А. (2018). *Од народних тоналних основа до дур-мол система у настави музичке писмености*. Београд: Учитељски факултет.
- Милетић, А. (2020). О методи наставе музичке писмености, имену и презимену. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 21-37). Београд: Факултет музичке уметности.
- Павловић, С. (2020). Зорислава М. Васиљевић – коридор и трасирање путева наставе музичке писмености у Републици Српској. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 93-111). Београд: Факултет музичке уметности.
- Правилник о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања. (2019). *Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, 11*.
- Симић, У. (2020). Методичка функционалност композиторског опуса Зориславе М. Васиљевић за млађе разреде основне школе. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 243-280). Београд: Факултет музичке уметности.
- Стојановић, Г. (2020). Импликација педагошких идеја Зориславе М. Васиљевић у наставном програм за предмет Музичка култура (област Музичка писменост) за млађе разреде основног образовања и васпитања. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 301-312). Београд: Факултет музичке уметности.
- Стошић, А. (2016). Избор удбеничког комплета музичке културе у светлу вокалног развоја ученика. *Теме, 40(2)*, 901-919.
- Хрпка Вешковац, И. (2020). Зорислава М. Васиљевић – утемељење и развој удбеничке литературе за методику наставе солфеџа. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 59-71). Београд: Факултет музичке уметности.
- Цветковић Црвеница, Ј. (2020). Публикације Зориславе М. Васиљевић посвећене области ритма. У И. Дробни (Ур.), *Зорислава М. Васиљевић – живот и дело* (стр. 333-348). Београд: Факултет музичке уметности.
- Drobni, I. (2010). Doktorske disertacije iz oblasti muzičke pedagogije. *Pedagogija, 1*, 26-39.
- Stojanović, G. (2001). *Komparativna metodologija nastave muzičke pismenosti i početnog čitanja i pisanja* (doktorska disertacija). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Stošić, A. (2008). Polifunkcionalnost pesme u nastavi muzičke kulture. *Pedagogija, 63(1)*, 62-74.
- Vasiljević, Z. (2006). *Metodika muzičke pismenosti: udžbenik za studente Univerziteta umetnosti i Učiteljskog fakulteta*. Beograd: Zavod za udžbenike.
-

THE SIGNIFICANCE OF MUSIC-PEDAGOGICAL WORK OF ZORISLAVA M. VASILJEVIĆ FOR MUSIC EDUCATION IN LOWER ELEMENTARY SCHOOL GRADES

Summary: Zorislava M. Vasiljević (1923-2009) dedicated her professional path to noticing the deficiencies, to pursuing adequate scientific conformations and solutions, as well as to finding the appropriate procedures which can be used in working on the music literacy in Serbia. On that path, her guidance was the thought of her father, Miodrag A. Vasiljević (1903-1963). She improved and complemented his idea with important segments of other methods, thus forming a unique *Combined functional method*. This paper concerns the life of Zorislava Vasiljević, the *Combined functional method* with all its characteristics in the field of melody and rhythm, together with the impact that the life's work of Zorislava Vasiljević has had on the curriculum of Music Education in the first to fourth grades. With a desire to talk about the significance of her music-pedagogical work for Music Education in Lower Elementary School Grades, we had to consider her author's textbook literature, done with a lot of effort, as an unavoidable segment. Among the textbooks written by Professor Zorislava Vasiljević, the special attention was given to her publication *Music Primer*.

Keywords: *Combined functional method*, music literacy, *Musical Primer*, methodology.

